

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ І ВІТЧИЗНЯНИХ БІЗНЕС-СИСТЕМ У ГЛОБАЛЬНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

©2021 ПАРХОМЕНКО Н. О.

УДК 338.24
JEL: F20; F29; O10

Пархоменко Н. О. Тенденції інноваційного розвитку міжнародних і вітчизняних бізнес-систем у глобальному бізнес-середовищі

Метою дослідження є визначення тенденцій інноваційного розвитку міжнародних і вітчизняних бізнес-систем і формування на їх основі принципів управління розвитком. При аналізі тенденцій інноваційного розвитку міжнародних і вітчизняних бізнес-систем було розглянуто основні індикатори інновативності через інтегральні індекси, які характеризують інноваційний розвиток країн; визначено географічну та галузеву структури країн-інноваторів та провідні інноваційні компанії світу та України; проведено порівняння рейтингів інноваційних компаній світу, що представлені Boston Consulting, Clarivate Analytics, Fast Company, Дело.юа та Влада грошей. У результаті дослідження було визначено, що позитивну динаміку розвитку бізнес-систем можна спостерігати в діяльності компаній, які постійно здійснюють наукові дослідження, проводять розробки, впроваджують різноманітні інновації, отримують патенти тощо. Обґрунтовано, що інноваційний розвиток міжнародних і вітчизняних інноваційних бізнес-систем забезпечує конкурентні переваги компаній на міжнародному та вітчизняному ринках, стимулює розвиток економіки країни та регіонів, сприяє соціальному розвитку бізнес-систем. Дослідження тенденцій інноваційного розвитку бізнес-систем у глобальному середовищі дозволило сформулювати принципи управління їх розвитком. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є розробка методологічного забезпечення оцінювання інноваційного розвитку бізнес-систем і формування механізму управління їх розвитком у глобальному бізнес-середовищі.

Ключові слова: інноваційний розвиток, бізнес-система, глобальне бізнес-середовище.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-64-73>

Рис.: 2. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 28.

Пархоменко Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: parkhomenko.na28@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8776-6970>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3209079/nataliia-parkhomenko/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57204433760>

UDC 338.24
JEL: F20; F29; O10

Parkhomenko N. O. Trends in the Innovative Development of International and Domestic Business Systems in the Global Business Environment

The research is aimed at defining trends in the innovative development of international and domestic business systems and forming on their basis the principles of development management. When analyzing trends in the innovative development of international and domestic business systems, the main indicators of innovativeness are considered through integral indices characterizing the innovative development of countries; the geographical and sectoral structures of innovators and leading innovative companies of the world and Ukraine are determined; a comparison of the ratings of innovative world companies as presented by Boston Consulting, Clarivate Analytics, Fast Company, Delo.ua and Vlada Hroshey is carried out. As a result of the study, it is determined that the positive dynamics of business systems development can be observed in the activities of companies that constantly carry out scientific research, conduct developments, introduce various innovations, receive patents, etc. It is substantiated that the innovative development of international and domestic innovative business systems ensures the competitive advantages of companies in both the international and the domestic markets, facilitates the development of the economy of both the country and its regions, promotes the social development of business systems. Researching the trends in the innovative development of business systems in the global environment allowed to form the principles of managing their development. Prospects for further research in this direction are the development of methodological provision for the evaluation of innovative development of business systems and the formation of a mechanism for managing their development in the global business environment.

Keywords: innovative development, business system, global business environment.

Fig.: 2. **Tabl.:** 5. **Bibl.:** 28.

Parkhomenko Nataliia O. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: parkhomenko.na28@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8776-6970>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3209079/nataliia-parkhomenko/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57204433760>

У глобальному бізнес-середовищі в процесі змін для отримання конкурентних переваг необхідною передумовою стабільного розвитку міжнародних і глобальних бізнес-систем є активізація інноваційної діяльності. Саме бізнес-системи є основними учасниками інноваційного процесу країни, що

створюють нові технології, товари, методи виробництва, надають послуги для впровадження новацій, здійснюють їх упровадження тощо.

Формування успішної стратегії розвитку бізнес-систем пов'язане із отриманням лідерських позицій у сфері інновацій, що забезпечується постійними до-

слідженнями та впровадженням новітніх розробок, створенням інноваційних товарів, розвитком високотехнологічного виробництва. Динамічний інноваційний розвиток бізнес-систем забезпечує їх конкурентоспроможність і сприяє розвитку країни.

З метою стабільного розвитку й отримання конкурентних переваг компанії змушені постійно впроваджувати інновації. Інноваційний розвиток обумовлює конкуренцію не лише в межах компанії, а й між сферами діяльності, галузями, формами бізнесу, країнами світу. У світі налічується більше 80 тисяч ТНК та 850 тисяч їх іноземних філій [16], що спричиняє конкуренцію, змушує динамічно розвиватися, розширювати ринки збуту, отримувати інвестиції, доступ до різноманітних ресурсів.

Дослідження питань інноваційного розвитку пов'язані із фундаментальними положеннями М. Кондратьєва, який визначає механізм взаємодії інновацій у різних сферах суспільства [10] та Й. Шумпетера, який визначав інновації як засіб підприємництва, націлений на отримання прибутку [25].

Дослідження інноваційного розвитку були пов'язані із різноманітними аспектами. Так, Ж. Кондорсе вивчав взаємозв'язок науки і техніки [9], А. Смит звернув увагу на організаційні інновації [22], К. Маркс науково-технічний прогрес розглядав як наслідок виробництва [11], Дж. Бернал підкреслював зростання важливості науки і техніки для суспільства [2], П. Друкер запропонував концепцію підприємницької природи інновацій [5], С. Кузнець підкреслював, що інновації слід вивчати не лише в технологічному, а й у соціальному аспекті [28], Б. Твісс стверджував, що технологічні зміни стають основним чинником довгострокового економічного зростання [23], Б. Санто та Г. Беккер приділяли увагу людському капіталу при створенні інновацій [21; 26], К. Фримен зауважував на процесі взаємодії при розробці та впровадженні інновацій [27].

Питанням економічного розвитку приділяв увагу Р. Акофф, який характеризує розвиток якісними змінами, такими як покращення технологічної оснащеності, підвищення кваліфікації тощо [1], В. Геєць зауважує на розвитку як на довгострокових змінах [3], Ю. Плуґіна досліджує інтелектуальний розвиток [12], Ю. Погорелов вивчає питання методології оцінювання розвитку підприємства [13], С. Ілляшенко займається питаннями управління інноваційним розвитком [7], І. Федулова здійснює формування моделі інноваційного розвитку підприємства [24] тощо.

При цьому не повною мірою висвітлено питання щодо тенденцій інноваційного розвитку міжнародних і вітчизняних бізнес-систем. Питання комплексного представлення тенденцій інноваційного розвитку відповідно до наявних можливостей, визначених пріоритетів розвитку потребує детального аналізу та сприяє формуванню принципів управління розвитком бізнес-систем.

Метою дослідження є визначення тенденцій інноваційного розвитку міжнародних і вітчизняних бізнес-систем і формування на їх основі принципів управління розвитком бізнес-систем.

Наразі існує перелік рейтингів, які передбачають розрахунок індикаторів інноваційності. До інтегральних індексів, які характеризують інноваційний розвиток країн, відносять Індекс глобальної конкурентоспроможності [14], Індекс інноваційного розвитку Bloomberg [8], Глобальний індекс інновацій [4], Європейське інноваційне табло [6] тощо. У *табл. 1* наведено позицію України у глобальному вимірі індикаторів інноваційного розвитку протягом 2014–2019 рр.

Для динамічного інноваційного розвитку бізнес-системи потребують певних інвестицій на дослідження. Відповідно до звіту про інвестиції в дослідження та розвиток 2019 р. [15] виявлено географічну та галузеву структуру країн-інноваторів та провідних інноваційних компаній. Позитивну динаміку розвитку бізнес-систем можна спостерігати в діяльності компаній, які постійно здійснюють наукові дослідження та проводять розробки, впроваджують різноманітні інновації, отримують патенти.

Основні показники найбільших 2500 компаній світу наведено в *табл. 2*.

Найбільше інновацій впровадили компанії США, де 769 компаній показали одні з найкращих результатів інноваційного розвитку. У компаніях США на 9,2% збільшився прибуток, на 4,1% зростає кількість працівників, які займаються розробкою та впровадженням інновацій. 318 японських компаній збільшили продажі на 3,2%, при цьому спостерігалось зменшення їх прибутків на 0,8%, хоча в цілому компанії залишалися прибутковими. 507 китайських компаній показали найбільше зростання продажів – на 14,5% і прибутків – на 10,3%. 551 європейська компанія представлена найбільшою кількістю працюючих і найбільшою сумою чистих продажів.

Тенденції розподілу інвестицій на розробки та розвиток компаній за сферами діяльності дозволяють визначити пріоритети та перспективи розвитку. У *табл. 3* наведено кількість компаній і частку інвестицій на інноваційний розвиток у 2019 р.

Відповідно до звітності в країнах ЄС базується лише 22% із 2500 досліджуваних компаній. Найбільше коштів спрямовується на виробництво ІТ-продукції, а саме: комп'ютерів, електроніки, обладнання; у фармацевтиці та біотехнології та в сектор автомобілебудування. За компаніями країн Євросоюзу інвестиції склали 46% у сфері автомобілебудування, 46% у аерокосмічній та оборонній галузі та 27% у біотехнології та фармацевтиці. За компаніями США інвестиції склали 67% у ІТ-послуги, 49% у біотехнології та фармацевтиці та 39% у аерокосмічній та оборонній сферах. За компаніями Японії інвестиції склали 34% в хімічну сферу, 24% в автомобільну індустрію та 21% – у промисло-

Україна у глобальному вимірі індикаторів інноваційного розвитку

Показник	Рік					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Індекс глобальної конкурентоспроможності (<i>Global Competitiveness Index</i>)	84	76	79	85	81	85
Глобальний індекс інновацій (<i>Global Innovation Index</i>)	63	64	56	50	43	47
Індекс інноваційного розвитку за Bloomberg (<i>The Bloomberg Innovation Index</i>)	42	33	41	42	46	53
– продуктивність праці	50	48	50	50	50	60
– технологічні можливості	47	40	46	47	48	58
– рівень витрат на дослідження та розробки у ВВП	43	39	45	44	47	54
– ефективність вищої освіти	5	5	5	4	21	28
– патентна активність	27	25	28	27	27	35
– кількість високотехнологічних підприємств	35	31	36	34	32	35
– концентрація дослідників	44	39	42	44	46	48
Європейське інноваційне табло (<i>European Scoreboard Innovation</i>)	34	35	35	35	36	36

Джерело: складено за [4; 6; 8; 14].

Таблиця 2

Основні показники найбільших 2500 компаній світу щодо інноваційного розвитку у 2018 р.

Показник	ЄС	США	Японія	Китай	Інші країни	Разом
Кількість компаній	551	769	318	507	355	2500
Інвестиції в науку та дослідження, млрд євро	208,3	312,5	109,4	96,4	96,7	823,4
Частка від світових інвестицій, %	25,3	38,0	13,3	11,7	11,7	100
Приріст інвестицій в НДДКР, %	4,7	10,3	3,9	26,7	4,8	8,9
Чисті продажі, млрд євро	6037,9	4708,9	3151,2	3169,5	3284,1	20351,6
Приріст продажів, %	4,7	10,4	3,2	14,5	12,3	8,4
Операційний прибуток, млрд євро	618	640,8	245,2	237,2	534,5	2275,7
Приріст прибутків, %	3,2	9,2	-0,8	10,3	21,8	9,1
Прибутковість, %	10,3	13,7	7,8	7,5	16,3	11,2
Капітальні вкладення, млрд євро	346,5	291,2	208,4	221,7	249,5	1317,3
Кількість зайнятих, млн осіб	19,4	10,8	9	11,2	5,3	55,6
Приріст кількості працівників, %	3,9	4,1	1,0	5,1	2,5	3,6

Джерело: складено за [15].

вість. За китайськими компаніями інвестиції розподілилися таким чином: 20% – промисловість, 15% – ІТ-продукція, 23% – інші сфери.

Визначимо найвагоміші галузі інвестування інновацій у світі відповідно до аналізу 2500 компаній у 2019 р. (табл. 4).

Отже, найбільше інвестицій припадає на фармацевтику та біотехнології, на другій і третій позиціях – сфера виробництва технологій та обладнання й автомобілебудування. Найменше інвестицій припадає на сферу видобування нафти та газу і виробни-

цтво товарів для дому. Порівняно з минулим роком найбільше збільшення інвестицій спостерігається у сфері програмного та комп'ютерного забезпечення, а зменшено інвестування в банківську галузь. Незважаючи на мінімальне інвестування інновацій, найбільший прибуток отримано компаніями у сфері нафти та газу. Негативна тенденція щодо зменшення прибутку порівняно із минулим роком спостерігається у виробництві товарів для дому (-37,5%). Також, незважаючи на одні з найменших інвестиційних вкладень у інноваційний розвиток у банківській сфері, вона була найбільш рентабельною (26,6%).

Таблиця 3

Структура інноваційних компаній світу за видами діяльності у 2019 р.

Сфера діяльності	Кількість компаній	Частка інвестицій в інновації, %	Кількість європейських компаній	Кількість неєвропейських компаній
Аерокосмічна та оборонна	50	2,5	16	34
Автомобілебудування та складові	185	17,2	46	139
Хімічна	129	2,7	21	108
Фармацевтика та біотехнології	515	20,7	110	405
ІТ-продукція	477	23,3	63	414
ІТ-сервіс	320	15,4	49	271
Важка промисловість	295	5,5	82	213
Інші	529	12,7	164	365
Разом	2500	100	551	1949

Джерело: складено за [15; 16].

Таблиця 4

Показники інноваційного розвитку 2500 компаній світу за сферами діяльності у 2019 р.

Сектор	Інвестиції в інновації, млрд євро	Приріст інвестицій, %	Чистий продаж, млрд євро	Приріст продажу, %	Інтенсивність інновацій, %	Прибуток, млрд євро	Приріст прибутку, %	Прибутковість, %	Чисельність працівників, млн осіб	Приріст працівників, %
Фармацевтика та біотехнології	153,8	7,3	967,8	4,8	15,4	130,4	-2,8	14,1	2,6	4,5
Технології та обладнання	127,8	7,4	1522,3	9,1	8,4	237,9	21,8	15,6	3,5	2,0
Автомобілі	127,8	6,8	2708,3	2,5	4,7	149,0	-13,4	5,5	7,6	4,1
Програмне забезпечення	117,7	19,3	1085,8	15,0	10,8	186,1	10,5	17,3	3,7	9,2
Електроніка та енергетичне обладнання	64,2	10,0	1282,3	6,1	5,0	136,0	3,3	10,6	5,4	4,2
Промислова інженерія	29,9	10,2	924,0	10,5	3,2	91,3	16,9	9,9	3,5	5,1
Хімічний	22,5	8,4	1010,4	11,2	2,2	115,0	11,0	11,4	1,7	5,0
Основна промисловість	20,4	-0,2	700,7	5,5	2,9	39,3	-12,7	5,7	2,2	-1,3
Аерокосмічний та оборонний	20,2	4,1	506,0	7,6	4,0	52,7	13,8	10,4	1,7	8,1
Медичне обладнання та послуги	16,6	9,8	444,1	5,8	3,7	36,7	2,7	8,4	1,5	10,9
Добувний	15,7	16,4	907,6	7,3	1,7	63,8	11,0	7,0	2,8	4,3
Дозвілля	15,7	5,4	270,4	2,0	5,8	24,7	9,4	9,1	0,8	-3,7
Банки	10,7	-2,4	393,9	1,7	2,7	104,8	3,4	26,6	1,7	8,1
Нафта та газ	9,3	9,4	2812,5	22,0	0,3	392,6	52,9	14,0	1,8	-2,3
Товари для дому	8,5	6,8	337,1	4,1	2,5	24,1	-37,5	7,2	1,2	2,0
Разом	823,4	8,9	20351,6	8,4	4,0	2275,7	9,1	11,2	55,6	3,6

Джерело: складено за [15-20].

Порівняймо наведений рейтинг топ-50 інноваційних компаній світу за обсягом інвестицій у інноваційний розвиток із іншими рейтингами, які сформовано за комплексними критеріями. Розглянемо рейтинги топ-50 інноваційних компаній світу, які представлено агентством Boston Consulting Group [16] та топ-100 глобальних інноваторів, представлених Clarivate Analytics [17].

Boston Consulting Group формує рейтинги інноваційних компаній світу протягом 15 років, тому цікаві також динамічні зміни та впровадження інновацій відомими компаніями світу. Рейтинг формують чотири групи показників: глобальний огляд усіх керівників у сфері інновацій, галузевий огляд експертів – оцінювання керівників компаній певної галузі, розрив у галузях – визначає розбіг голосів у різних галузях, створення вартості – загальна дохідність акцій (табл. 5).

зі сфери охорони здоров'я. Географія інноваційних компаній світу представлена 50% у США, 20% компаній Азії, 30% – компанії Європи. До топ-50 увійшли компанії із 9 країн світу. Перше місце отримала компанія Apple (США), яка у 2019 р. посідала 3 місце, на другій та третій позиціях компанії Alphabet (США) і Amazon (США), на останній позиції (50 місце) – компанія McDonald's (США), яка порівняно з 2019 р. опустилася на 29 позицій. У топ-5 позиції компаній не змінилися: Microsoft (4 місце) – США та Samsung (5 місце) – Південна Корея. Найбільше зростання у 2020 р. порівняно з 2019 р. показала компанія Huawei (Китай), яка із 48 місця піднялася на 6 позицію та витратила близько 19 млрд дол. США на дослідження та інновації. Також значних успіхів досягли компанії HP (США) та Walmart (США) – зростання на 29 позицій. Мережа Walmart (США) у 2020 р. впровадила новий сервіс експрес-доставки, охопивши 75% населення

Таблиця 5

Рейтинг топ-15 із 50 інноваційних компаній світу у 2020 р. за дослідженням Boston Consulting Group

Рейтингова позиція 2020 р.	Компанія	Країна	Сфера діяльності	Зміна позиції порівняно із 2019 р.
1	Apple	США	Технологічна компанія	+2
2	Alphabet	США	Технологічна компанія	-1
3	Amazon	США	Товари та послуги масового споживання	-1
4	Microsoft	США	Технологічна компанія	-
5	Samsung	Південна Корея	Технологічна компанія	-
6	Huawei	Китай	Технологічна компанія	+42
7	Alibaba Group	Китай	Товари та послуги масового споживання	+16
8	IBM	США	Технологічна компанія	-1
9	Sony	Японія	Товари та послуги масового споживання	-
10	Facebook	США	Технологічна компанія	-2
11	Tesla	США	Транспорт та енергетика	-2
12	Cisco	США	Технологічна компанія	+5
13	Walmart	США	Товари та послуги масового споживання	+29
14	Tencent	Китай	Товари та послуги масового споживання	Повернення
15	HP	США	Товари та послуги масового споживання	+29

Джерело: складено за [16].

Таким чином, топ-50 інноваційних компаній розподілено за чотирма сферами діяльності, у 2020 р. 20 компаній, які спеціалізуються на товарах і послугах масового споживання – одяг, продукти харчування, побутова техніка тощо; 18 технологічних компаній, 7 з яких входять до топ-10; 8 компаній із виробництва транспорту та енергетики; 4 компанії

США. Вагоме зростання – на 21 позицію – показала компанія Dell (США). У топ-10 інноваційних компаній 2020 р. потрапили 6 компаній із США та 4 азійські компанії (Huawei (Китай), Samsung (Південна Корея), Alibaba Group (Китай), Sony (Японія).

Лідером Європи є Німеччина, до топ-50 потрапило 6 інноваційних компаній, найвище місце в ком-

панії Siemens (21 позиція). Європу представили також 3 корпорації Нідерландів, 2 компанії Швейцарії, 2 компанії Великої Британії, 1 компанія Швеції – Volvo, яка вперше потрапила до рейтингу. Також вперше до рейтингу інноваційних компаній увійшли FCA (Велика Британія), Novartis (Швейцарія), ABB (Швейцарія), Bosh (Німеччина), JD.com (Китай). Автомобілебудування в рейтингу представили компанії Tesla, Volkswagen, Toyota, Fiat Chrysler Automobiles, Volvo. Лише 8 компаній залишаються в рейтингу протягом останніх 15 років з 2005 р.: Apple, Alphabet, Amazon, Microsoft, Samsung, IBM, HP, Toyota. Протягом 15 років до цього рейтингу потрапляли 162 компанії, 30% з них були в рейтингу лише один раз, 57% компаній потрапляли до рейтингу тричі.

Експерти VCG підкреслюють, що інноваційні компанії, перш за все, звертають увагу на людський капітал та інвестують в підбір і розвиток кадрів. По-друге, експерти наголошують на свободі дій тих, хто займається інноваціями в компаніях, і мотивацію. Корпорація, яка протягом 14 років посідала 1 місце в рейтингу інноваційних компаній, – Apple. Порівняно із рейтингом топ-50 стосовно інвестицій у інноваційний розвиток, позиції компаній відрізняються, оскільки в рейтингу VCG представлено вагому частку компаній у сфері оптової та роздрібною торгівлі, а також виробники товарів для дому, побутової техніки, продуктів харчування, які не були представлені в рейтингу інноваторів за розміром інвестицій. При цьому збігається перелік компаній у сфері фармації та автомобілебудування, які потрапили до обох рейтингів.

Рейтинг топ-50 інноваційних компаній 2020 р. представив американський діловий журнал Fast Company, який звернув увагу лише на американські компанії-інноватори [18]. До рейтингу потрапили і техногіганти, і маловідомі локальні ком-

панії. Топ-3 в рейтингу: Snapchat (Snap), Microsoft і Tesla, а компанія Apple посіла лише 39 позицію. Так, кількість користувачів Microsoft у 2019 р. складала 13 млн., а у 2020 р. – понад 20 млн, її використовують 91 зі 100 найбільших компаній США. Tesla у 2019 р. виготовила 367,5 тис. електромобілів, ця кількість дорівнює подвійному обсягу продажів за попередні два роки. Компанія Tesla стала масовим виробником автомобілів. Також у топ-10 присутні декілька локальних інноваційних компаній, які маловідомі на глобальному ринку.

Рейтинг інноваційних компаній світу 2020 р. уже також опублікувала агенція Clarivate Analytics [17] (рис. 1).

До рейтингу увійшли компанії з різних країн і представлено такі галузі, як медицина, хімічна промисловість, машинобудування, програмне забезпечення, аерокосмічна, виробництво апаратних виробів, телекомунікації. У рейтингу не представлено компанії, які здійснюють надання більшості послуг, виробляють продукти харчування, працюють в аграрній сфері тощо. Звіт Clarivate Analytics за 2020 р. свідчить про те, що поява новачків у рейтингу інноваційних компаній змінює глобальну картину та зменшує питому вагу ринку досягнень провідних компаній. До рейтингу топ-100 інноваційних компаній потрапили провідні компанії з трьох континентів і 14 країн. Найбільша кількість компаній зі США (39 компаній), Японії (32 компанії). У цих двох країнах знаходиться майже три чверті (71 компанія) з топ-100 інноваторів світу. Топ-100 інноваційних компаній світу видали 145 тис. патентів, інвестиції в їх розробки склали 316 млрд дол. США, кількість працюючих дослідників – 10 млн осіб, сукупна виручка цих компаній складала 4,5 трлн дол. США.

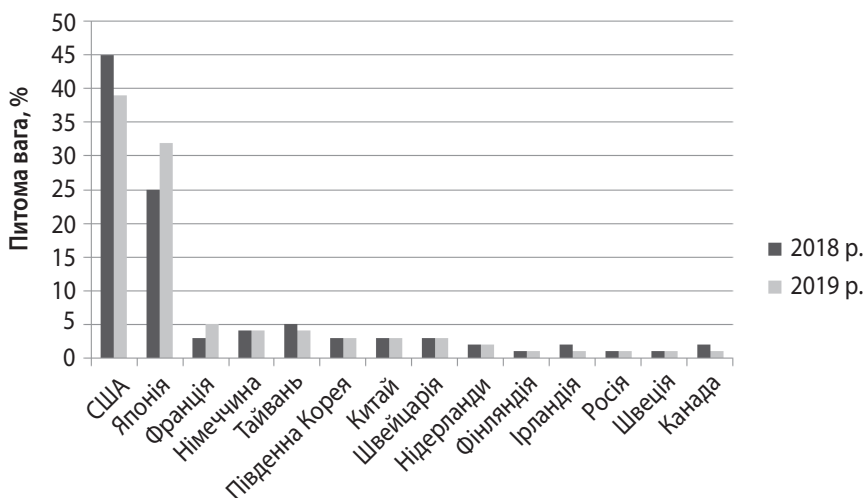

Рис. 1. Питома вага топ-100 інноваційних компаній за країнами світу у 2018–2019 рр. відповідно до звіту Clarivate Analytics за 2020 р., %

Джерело: складено за [17].

- Побудова рейтингів свідчить про такі *тенденції*:
- ✦ зменшення питомої ваги інновацій 1000 провідних компаній у загальному обсязі винаходів із 27% у 2014 р. до 18% у 2020 р.;
 - ✦ доцільність співпраці через ускладнення винаходів, їх наукоємність, що потребує участі різних фахівців, про що свідчить збільшення середньої кількості авторів на патент з 2,84 у 2014 р. до 2,99 у 2020 р.;
 - ✦ збільшення порогу для входження в топ-100, оскільки кількість патентів для потрапляння в рейтинг зросло на 22% з 2014 р. Вперше до рейтингу 2020 р. увійшли компанії Fujikura, HTC, Immersion, Microchip, Schneider Electric и Tencent, які збільшили свої позиції на 250 місць із 2014 р. та витіснили конкурентів.

Досліджуючи галузі діяльності, які представили топ-100 інноваційних компаній світу у 2020 р. (рис. 2), можна дійти висновку, що найбільша кількість інноваторів у сфері апаратних засобів та електроніки – 38 компаній, у сфері виробництва та медицини – 16 компаній, у сферах телекомунікації та програмного забезпечення – по 8 компаній.

Для складання рейтингу використовувалася інформація про патенти, які отримали компанії. Рейтинг побудовано на основі таких показників:

- ✦ обсяг патентів за останні 5 років (компанія повинна мати не менше 100 виданих винаходів і більше 500 поданих заявок);
- ✦ вплив патенту (на основі цитування зовнішніми організаціями, вимірюється за допомогою Derwent Patent Citations Index за останні 5 років);
- ✦ успіх (коефіцієнт успіху в отриманні патентів);
- ✦ глобалізація (захист патенту в 4 ринкових патентних організаціях: Китаю, Європи, Японії та США).

Особливу цікавість викликають рейтинги інноваційних компаній України, оскільки процеси диверсифікації, інтеграції та дезінтеграції потребують розвитку саме цього напрямку діяльності з метою стабільного розвитку.

Розглянемо рейтинг топ-50 інноваційних компаній України за версією порталу Дело.юа [19]. Для складання рейтингу топ-50 інноваційних компаній розглянуто та вивчено близько 160 компаній різних сфер діяльності із річним обігом 100 млн грн і вище. Список рейтингу формувався на базі оцінювання читачами сайту delo.ua (20%), експертами (40%), редакційною колегією (40%). До рейтингу потрапили компанії, які розробили новий вид продукту, удоско-

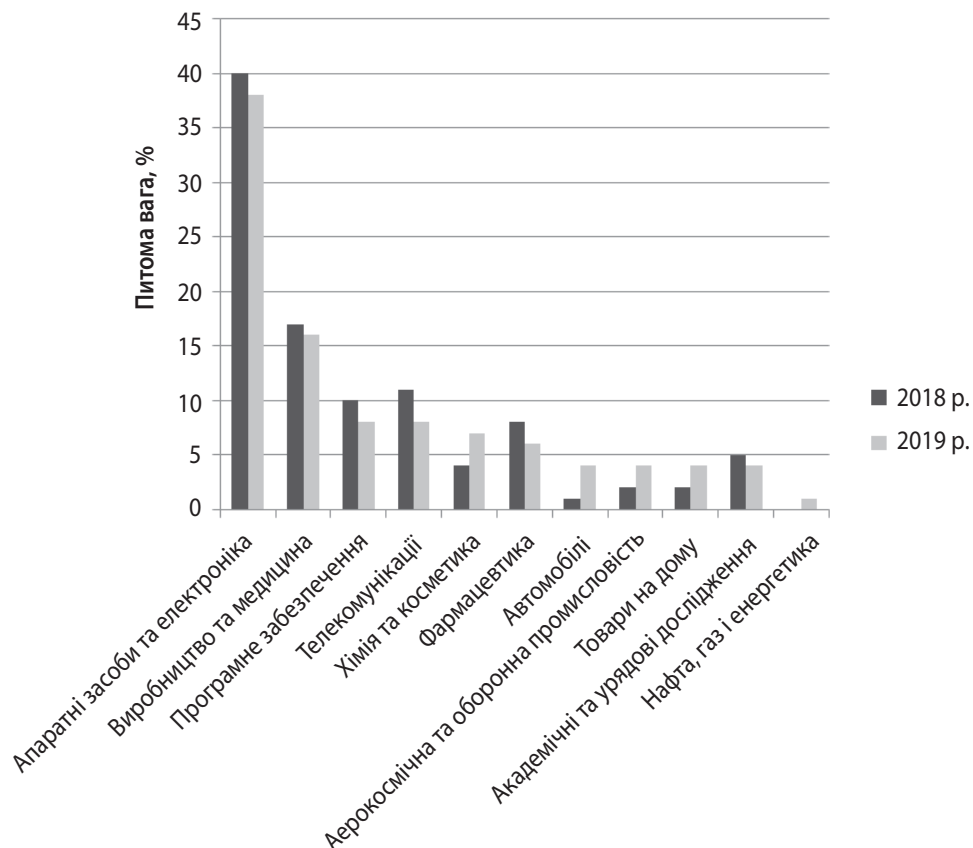

Рис. 2. Питома вага топ-100 інноваційних компаній за сферами діяльності у 2018–2019 рр. відповідно до звіту Clarivate Analytics за 2020 р., %

Джерело: складено за [17].

налили існуючі товари, технології, послуги, використовують інноваційні підходи в управлінні бізнес-процесами у виробництві, логістиці, фінансах, продажах тощо. Експертами та редакційною колегією оцінювалися компанії за 5-бальною шкалою за трьома параметрами: інноваційність продукту компанії (розробка та впровадження нових товарів, послуг, технологій); інноваційні підходи до управління бізнес-процесами; масштаби інновацій компанії. Експерти та редакційна колегія визначали найбільш вагомую інновацію компанії, а також пропонували додати до списку інші компанії, які відповідали критеріям. Читачі Delo.ua в процесі голосування пропонували до рейтингу інноваційні компанії та обґрунтовували їх інноваційність.

Охарактеризуємо п'ятірку лідерів за деякими галузями відповідно до рейтингу топ-50 за рівнем інноваційності. У галузі промисловості інноваційними бізнес-системами у 2019 р. визнано «Метінвест», АТ «ФЕД», PET Technologies, Інтерпайп, Ельворті; у сфері енергетики та нафтогазу – ДТЕК «Нафтогаз», Укргазодобування, Кліар Енерджі, Energy Trade Group, Регіональну газову компанію; у сфері ритейлу – Сільпо, АТБ-Маркет, Comfy, Rozetka, ОККО; у сфері виробництва товарів повсякденного попиту – АВК, Carlsberg Ukraine, Біосфера, Imperial Tobacco Україна, IDS Borjomi Ukraine; у сфері АПК – МХП, Kernel, Нубілон, Астарта, ІМК; у сфері фінансів – Альфа-Банк Україна, ПУМБ, ПриватБанк, ОТП Банк, СК «АСКА»; у сфері будівництва – Taguan Group, KAN Development, City One Development, Інтергалбуд, SAGA Development; у сфері ІТ і телекомунікацій – Київстар, ІТ.Integrator, Датагруп, Октава Капітал, Admitad; у фармацевтичній – Фармак, Юрія Фарм, Корпорація «Артеріум», Біофарма, Darnitsa Group; у сфері транспорту та логістики – Нова Пошта, Міжнародний аеропорт Бориспіль, Uklon, Укрпошта, TIS [19].

Розглянемо рейтинг топ-20 найінноваційніших компаній України за версією «Влади грошей» [20]. До топ-20 інноваційних компаній України увійшли: WOG, Датагруп, Інтерпайп, ІТ-Інтегратор, Кернел, Київстар, LG, Lifecell, Метінвест, Moneyveo, МХП, Нова Пошта, OLYMP Alcohol Company, Сільпо, SQLAB, UDP Renewables, UKRAVIT, Укргазбанк, Укрлендфармінг, YASNO. До цього рейтингу увійшли як українські компанії, так і міжнародні, які впроваджують інновації в Україні. При складанні рейтингу використовувалися такі критерії:

- ✦ наявність вдало реалізованих інновацій у виробничих технологіях, виробленій продукції та наданих послугах;
- ✦ роль компанії в житті країни;
- ✦ обсяги інвестицій в інноваційні проекти;
- ✦ участь у спеціалізованих виставках;
- ✦ значення впроваджених інновацій для зміцнення економічного та технологічного потенціалу, міжнародного авторитету країни.

Для складання рейтингу використовувалися інформація з відкритих джерел, а саме: офіційні сайти компаній, повідомлення та статті про компанії, думки експертів. Компанії зібрано за алфавітом, визначено особливі характерні риси діяльності та реалізовані інноваційні проекти. Отже, в топ-20 представлено українські компанії різних сфер діяльності, які діють в більшості регіонів України.

ВИСНОВКИ

Підходи до складання рейтингів міжнародних та українських агенцій дещо відрізняються, але свідчать про схожі тенденції в економічному розвитку. Інноваційний розвиток міжнародних та інноваційних бізнес-систем забезпечує конкурентні переваги компаній на вітчизняному та міжнародних ринках, стимулює розвиток економіки країни та регіонів, сприяє соціальному розвитку бізнес-систем. Дослідження діяльності компаній-інноваторів на міжнародному та вітчизняному ринках дозволяє визначити тенденції розвитку бізнес-систем у глобальному середовищі та сформулювати принципи управління розвитком бізнес-систем.

Такими принципами виступатимуть:

- ✦ *цілеспрямованість* – досягнення бізнес-системою бажаного стану;
- ✦ *складність* – внутрішні бізнес-процеси бізнес-систем розглядаються в комплексній залежності від внутрішніх та зовнішніх чинників;
- ✦ *комплексність*, що свідчить про те, що елементи середовища та самої бізнес-системи оцінюються й управляються комплексно, у взаємозв'язку;
- ✦ *критеріальності* параметрів розвитку та функціонування бізнес-систем, що передбачає розробку критеріальних показників – індикаторів, які кількісно та якісно характеризують цілі бізнес-систем і дозволяють оцінити результативність їх розвитку;
- ✦ *динамізм, адаптивність і гнучкість*, тобто врахування змінюваності бізнес-системи, її спроможності до розвитку, адаптації, а також врахування попередніх тенденцій розвитку для визначення закономірностей функціонування, можливість пристосовуватися до змін умов середовища;
- ✦ *невизначеність* – врахування невизначеностей у розвитку бізнес-систем, що свідчить про отримання вірогідніших оцінок розвитку;
- ✦ *сталий розвиток* – стійкість до зовнішніх впливів, збалансованість, стабільність, надійність і життєздатність бізнес-систем, здатність повернутися у нормальний стан після виведення з нього;
- ✦ *результативність* – отримання позитивних результатів розвитку;
- ✦ *надійність* – властивість виконувати функції, зберігаючи показники діяльності в допустимих межах.

мих межах протягом необхідного проміжку часу, можливість відновлення функціонування, втраченого з тих чи інших причин;

- ✦ *мобільність* – зміна кількісних та якісних параметрів бізнес-системи в процесі розвитку, рухливість, здатність бізнес-системи до швидкої зміни;
- ✦ *маневреність* – пошук нових, швидких, дешевих способів вирішення проблемних ситуацій, гнучкість, творчий підхід, отримання переваг перед конкурентами, постійне продукування методів управління розвитком бізнес-систем для досягнення успіху в швидкозмінюваних умовах;
- ✦ *ефективність* – забезпечення достатнього рівня прибутковості;
- ✦ *інноваційність* – систематичне впровадження інновацій, що забезпечує конкурентоспроможність та успішне досягнення стратегічних цілей;
- ✦ *безперервність* – постійний розвиток;
- ✦ *когнітивність* – налаштування на стратегічні зміни глобального бізнес-середовища;
- ✦ *ситуативність* – систематичне відслідковування змін середовища та проведення коригування стратегічних планів і рішень залежно від динамічних змін ситуації;
- ✦ *інтегральність* – об'єднання зусиль і можливостей елементів бізнес-системи для подолання слабкостей і досягнення стратегічних цілей;
- ✦ *інформативність* – поінформованість учасників бізнес-системи;
- ✦ *мотивованість* – спонукування працівників бізнес-системи до покращення результативності;
- ✦ *альтернативність* – виявлення можливості розвитку бізнес-системи за умов різних траєкторій, різноманітних взаємозв'язків. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / пер. с англ. ; общ. ред. В. И. Данилова-Данильяна. М. : Прогресс, 1985. 328 с.
2. Бернал Дж. Д. Наука в истории общества / пер. с англ. М. : Издательство иностранной литературы, 1956. 736 с.
3. Геєць В. М. Інституційна обумовленість ендогенізації економічного розвитку. *Журнал європейської економіки*. 2018. Т. 17. № 2. С. 155–166.
4. Глобальний рейтинг інновацій // Офіційний портал Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO). URL: <https://www.wipo.int/portal/en/>
5. Друкер П., Макьярелло Дж. Менеджмент / пер. с англ. М. : ИД «Вильямс», 2010. 704 с.
6. European innovation scoreboard // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en
7. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2003. 278 с.
8. Індекс інноваційного розвитку за Bloomberg // Офіційний портал Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/europe>
9. Кондорсе Ж. Эскиз исторической картины прогресса человеческого разума / пер. с фр. И. Шапиро. М. : Либроком, 2011. 280 с.
10. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. М. : Академический проект ; Альма Матер, 2015. 642 с.
11. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии : в 4 т. М. : Политиздат, 1983. Т. 1. 737 с.
12. Плугіна Ю. А. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 36. С. 193–196.
13. Погорелов Ю. С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2012. Вип. 27. Т. 1. С. 30–34. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2012_27_1/Zb27_1_04.pdf
14. Рейтинг країн за індексом глобальної конкурентоспроможності // Офіційний сайт World Economic Forum. URL: <http://www.weforum.org/>
15. The 2019 EU Industrial R&D Investment Scoreboard. URL: <https://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard/2019-eu-industrial-rd-investment-scoreboard>
16. ТОП 50 инновационных компаний мира (по версии агентства Boston Consulting Group). URL: <https://vc.ru/s/gotech-innovation/148463-top-50-innovacionnyh-kompaniy-mira-2020>
17. Top 100 Global Innovators / Clarivate Analytics. URL: <https://clarivate.com/derwent/top100innovators/>
18. Мациборская Т. ТОП-50 самых инновационных компаний 2020 року по версии журнала Fast Company. URL: <https://psm7.com/technology/top-50-samyx-innovacionnyx-kompanij-2020-apple-pochti-v-konce-spiska.html>
19. ТОП-50 инновационных компаний Украины // delo.ua. 09.12.2019. URL: <https://delo.ua/business/top-50-innovacionnyh-kompanij-ukrainy-361631/>
20. Вишневский Ю. ТОП-20 самых инновационных компаний Украины по рейтингу «Власть денег». 03.12.2019. URL: <https://www.dsnews.ua/economics/top-20-samyx-innovatsionnyh-kompanij-ukrainy-02122019220000>
21. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / пер. с венг. С. Заявлов. М. : Прогресс, 1990. 296 с.
22. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М. : Издательство социально-экономической литературы, 1962. 674 с.
23. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / пер. с англ. А. Медведев. М. : Экономика, 1989. 272 с.
24. Федулова І. В. Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку підприємства. *Прометей*. 2007. Вип. 2. С. 103–107. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10717/1/Synergetic%20evolutionary.pdf>
25. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / пер. с англ. Л. И. Кравченко. М. : Прогресс, 1982. 401 с.

26. Becker G. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. N. Y. : National Bureau of Economic Research, 1964. 264 p.
27. Freeman C., Soete L. The Economics of Industrial Innovation. 3rd ed. The M. I. T. Press, 1997. 470 p.
28. Kuznets S. Modern Economic Growth: Findings and Reflections. *The American Economic Review*. 1973. Vol. 63. No. 3. P. 247–258. URL: <http://www.sfu.ca/~dandolfa/kuznets.pdf>

REFERENCES

- Akoff, R. *Planirovaniye budushchego korporatsii* [Creating the Corporate Future]. Moscow: Progress, 1985.
- Becker, G. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. New York: National Bureau of Economic Research, 1964.
- Bernal, Dzh. D. *Nauka v istorii obshchestva* [Science in the History of Society]. Moscow: Izdatelstvo inostrannoy literatury, 1956.
- Druker, P., and Makiarello, Dzh. *Menedzhment* [Management]. Moscow: ID «Vilyams», 2010.
- “European innovation scoreboard”. European Commission. https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en
- Fedulova, I. V. “Synerhetychna evoliutsiina model innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva” [Synergetic Evolutionary Model of Innovative Development of the Enterprise]. *Prometel*, is. 2 (2007): 103-107. <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10717/1/Synergetic%20evolutionary.pdf>
- Freeman, C., and Soete, L. *The Economics of Industrial Innovation*. The M. I. T. Press, 1997.
- “Hlobalnyi reitynh innovatsii” [Global Ranking of Innovations]. Ofitsiyniy portal Vsesvitnoyi orhanizatsii intelektualnoi vlasnosti (WIPO). <https://www.wipo.int/portal/en/>
- Heiets, V. M. “Instytutsiina obumovlenist endohenizatsii ekonomichnoho rozvytku” [Institutional Conditionality of Endogenization of Economic Development]. *Zhurnal ievropeiskoi ekonomiky*, vol. 17, no. 2 (2018): 155-166.
- “Indeks innovatsiinoho rozvytku za Bloomberg” [Bloomberg Innovation Development Index]. Ofitsiyniy portal Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/europe>
- Illiashenko, S. M. *Upravlinnia innovatsiynym rozvytkom: problemy, kontseptsii, metody* [Management of Innovative Development: Problems, Concepts, Methods]. Sumy: Universytetska knyha, 2003.
- Kondorse, Zh. *Eskiz istoricheskoy kartiny progressa chelovecheskogo razuma* [Sketch of the Historical Picture of the Progress of the Human Mind]. Moscow: Librokom, 2011.
- Kondratev, N. D. *Bolshiy tsikly konyunktury i teoriya predvideniya* [Big Business Cycles and the Theory of Foresight]. Moscow: Akademicheskyy proekt ; Alma Mater, 2015.
- Kuznets, S. “Modern Economic Growth: Findings and Reflections”. *The American Economic Review*. 1973. <http://www.sfu.ca/~dandolfa/kuznets.pdf>
- Marks, K. *Kapital. Kritika politicheskoy ekonomii* [Capital. Criticism of Political Economy], vol. 1. Moscow: Politizdat, 1983.

- Matsiborskaya, T. “TOP-50 samykh innovatsionnykh kompaniy 2020 roku po versii zhurnala Fast Company” [TOP 50 Most Innovative Companies in 2020 According to Fast Company Magazine]. <https://psm7.com/technology/top-50-samyx-innovacionnyx-kompanij-2020-apple-pochti-v-konce-spiska.html>
- Pluhina, Yu. A. “Intelektualnyi rozvytok: sutnist poniattia” [Intellectual Development: The Essence of the Concept]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 36 (2011): 193-196.
- Pohorielov, Yu. S. “Katehoriia rozvytku ta yii ekspleinarniy bazys” [Category of Development and Its Explanatory Basis]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, is. 27, vol. 1 (2012): 30-34. http://tpe.econom.univ.kiev.ua/data/2012_27_1/Zb27_1_04.pdf
- “Reitynh krain za indeksom hlobalnoi konkurentospro-mozhnosti” [Ranking of Countries According to the Global Competitiveness Index]. Ofitsiyniy sait World Economic Forum. <http://www.weforum.org/>
- Santo, B. *Innovatsiya kak sredstvo ekonomicheskogo razvitiya* [Innovation as a Means of Economic Development]. Moscow: Progress, 1990.
- Shumpeter, Y. *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya: issledovaniya predprinimatelskoy pribyli, kapitala, kredita i tsikla konyunktury* [Economic Development Theory: Studies of Entrepreneurial Profit, Capital, Credit, and the Business Cycle]. Moscow: Progress, 1982.
- Smit, A. *Issledovaniye o prirode i prichinakh bogatstva narodov* [Research on the Nature and Causes of the Wealth of Nations]. Moscow: Izdatelstvo sotsialno-ekonomicheskoy literatury, 1962.
- “The 2019 EU Industrial R&D Investment Scoreboard”. <https://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard/2019-eu-industrial-rd-investment-scoreboard>
- “Top 100 Global Innovators”. Clarivate Analytics. <https://clarivate.com/derwent/top100innovators/>
- “TOP 50 innovatsionnykh kompaniy mira (po versii agentstva Boston Consulting Group)” [TOP 50 Innovative Companies in the World (According to the Boston Consulting Group)]. <https://vc.ru/s/gotech-innovation/148463-top-50-innovacionnyh-kompaniy-mira-2020>
- “TOP-50 innovatsionnykh kompaniy Ukrainy” [TOP-50 Innovative Companies in Ukraine]. delo.ua. December 09, 2019. <https://delo.ua/business/top-50-innovacionnyh-kompanij-ukrainy-361631/>
- Tviss, B. *Upravleniye nauchno-tekhnikeskimi novovvedeniyami* [Management of Scientific and Technical Innovations]. Moscow: Ekonomika, 1989.
- Vishnevskiy, Yu. “TOP-20 samykh innovatsionnykh kompaniy Ukrainy po reytingu «Vlast deneg»” [TOP-20 Most Innovative Companies in Ukraine According to the Power of Money Rating]. December 03, 2019. <https://www.dsnews.ua/economics/top-20-samyh-innovatsionnyh-kompaniy-ukrainy-02122019220000>